

HET VERLOSKUNDIG ONDERWIJS ONDERZOEK IN DE 18E EEUW

Dr. H.L. Houtzager

Vroedvrouwen en vroedmeesters

Vroedvrouwen hadden sedert eeuwen de verloskunde geleerd door enige jaren mee te lopen met een ervaren verloskundige. Toen hun opleiding in de steden gereglementeerd werd bij het chirurgijns-gilde werden zij onderwezen door de stadsvroedmeester en moesten zij examen doen alvorens zij zelfstandig de verloskunde mochten uitoefenen.

Het diploma van vroedkundige was plaatsgebonden. Wilde men in een andere stad praktijk uitoefenen dan waar men zijn of haar opleiding had genoten, dan diende men opnieuw een bepaalde periode onder leiding van een gevestigde vroedvrouw of vroedmeester als leerling stage te lopen. Zo diende Arijaantje Blok, die op

een advertentie in de Haagsche Courant reflecteerde om vroedvrouw te worden in Haastrecht nadat zij op 24 juli 1731 provisioneel was aangenomen, eerst nog een examen af te leggen bij Daniël Dolegius Ketz, medicinae doctor te Gouda. Pas op 26 april 1732 werd zij definitief aangenomen; 'Uyt consideratie van de seer goede getuygenissen nopende 't waarneemen haarer bedieninge'. Op 6 november werd zij tenslotte beëdigd als vroedvrouw te Haastrecht. In de loop van de 18e eeuw komt er een einde aan het monopolie dat vroedvrouwen en vroedmeesters bezaten om respectievelijk de ongecompliceerde en de instrumentele verloskunde uit te oefenen. Wat was namelijk het geval? Curatoren van de Leidse universiteit besloten dat tot meerdere 'luyster en roem' het onderwijs in de geneeskunde op twee belangrijke punten diende te worden uitgebreid, namelijk in de praktische verloskunde en in de praktische chirurgie. Om dit te realiseren benoemden de curatoren R.S. Du Pui (1754-1834) tot buitengewoon hoogleraar met de opdracht deze twee onderdelen van het geneeskundig onderwijs te ontwikkelen.

Enkele jaren later bezaten afgestudeerde medici niet alleen de kennis, maar ook de handvaardigheid om bevallingen te begeleiden, zowel de normale spontane als die welke vallen onder de instrumentele verloskunde. Hierdoor waren de doctores medicinae een geduchte concurrent geworden voor de vroedvrouwen en vroedmeesters.

Titelpagina van Hendrik van Deventers boek getiteld Manuale Operatien etc. (Den Haag 1701).

Examenvragen

Er zijn examenopgaven bewaard gebleven uit het einde van de 17e eeuw. Zij werden gebruikt bij het examen obstetricum van de toekomstige verloskundige. De vragen zijn deels van theoretische, deels van praktische aard. Zo werd o.a. gevraagd 'Uit hoeveel deelen bestaat de Lijfmoeder?'; 'Wat te doen de vrucht doodt sijnde en waer uyt men het best weeten kan off de vrouw groot gaet (= zwanger is)?'

Concurrentie

Vroedmeesters waren gespecialiseerde chirurgijns in het verloskundige instrumentele en operatieve handelen. Beiden, verloskundigen en vroedmeesters hadden gedurende vele eeuwen vrij autonoom en onder bescherming van het chirurgijns-gilde hun vak kunnen uitoefenen. Concurrentie was iets onder de verschillende vroedvrouwen binnen een stad. Nu echter waren de academisch afgestudeerde medici een beduchte concurrent voor deze medische beroepsgroep.

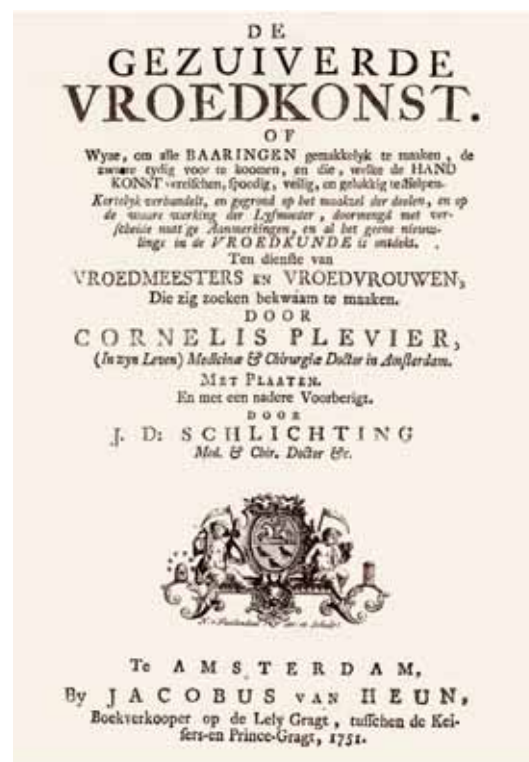
Dr. H.L. Houtzager studeerde geneeskunde in Leiden en specialiseerde zich tot vrouwenarts aan de Universiteit van Nijmegen, waar hij later ook promoveerde. Gedurende 25 jaar was hij als gynaecoloog verbonden aan het Reinier de Graaf Gasthuis te Delft, in welke periode hij tevens parttime verbonden was als wetenschappelijk hoofdmedewerker aan het Medisch Encyclopedisch Instituut van de Vrije Universiteit te Amsterdam. Van zijn hand verschenen talrijke publicaties op het gebied van de (geschiedenis van de) verloskunde en gynaecologie.

ONDERWIJS

Titelpagina van
Mauriceaus boek
over de ziekten van
zwangere vrouwen.
© Henny van Nieuwpoort

Titelpagina van
de Gezuiverde
Vroedkunst,
geschreven door
Cornelis Plevier
(Amsterdam 1751).
© Henny van Nieuwpoort

Wilden vroedvrouwen en vroedmeesters deze concurrentie de baas blijven, dan dienden zij hun verloskundige kennis op een hoger peil te brengen en hun vaardigheden door betere opleidingen te verhogen. Voor dit eerste stonden hen o.a. een aantal verloskundige boekwerken ten dienste in de Nederlands taal geschreven of uit een vreemde taal vertaald in het Nederlands. Van deze zijn de boeken van Hendrik van Deventer (1651-1724) en die van François Mauriceau (1637-1709) het meest bekend. Van de eerste verscheen in 1701 'Manuale Operatiën, zijnde een nieuw Licht voor vroedmeesters en vroedvrouwen etc.' en van Mauriceaus boek werd een Nederlandse vertaling gemaakt die luidt 'Tractaet van de Siektens der Swangere Vrouwen en die eerst gebaert hebben'. (fig. 1 en 2).

Beide behoorden in ons land tot de verloskundige handboeken waarin de toenmalige vroedvrouwen en vroedmeesters de theorie van de verloskunde konden bestuderen.

Behalve deze hierboven genoemde leerboeken verscheen er in de loop van de achttiende eeuw een stroom van boekwerken op verloskundig gebied; alle te gebruiken door leerling vroedvrouwen en praktiserende vroedvrouwen, die hun kennis wilden ophalen. Zo verscheen in 1751 te Amsterdam het boek 'De Gezuiverde Vroedkunst' van de hand van Cornelis Plevier (1720-1750). (fig. 3.) De ondertitel van dit boek luidt: 'Wyze, om alle baaringen gemaklyk te maaken, de zwaare tydig voor te koomen, en die, welke de handkonst vereischen, spoedig, veilig en gelukkig te helpen. Kortelyk verhandelt, en gegrond op het maakzel der deelen, en op de waare werking der Lyfmoeder, doormengd met verscheide nuttige Aanmerkingen, en al het geene nieuwlings in de Vroedkunde is ontdekt. Ten dienste van de vroedmeesters en de vroedvrouwen, die zig zoeken bekwaam te maaken'. Het boek verscheen in 1751 te Amsterdam.

'De Gezuiverde Vroedkunst' is een leerboek en een naslagwerk.

Expliciet vermeldt de titelpagina dat het voor vroedvrouwen en vroedmeesters is geschreven die zich in hun vak willen bekwaamen. In de dertig hoofdstukken wordt de bevalling in al zijn verschillende facetten en vormen besproken en worden de meest voorkomende pathologische afwijkingen van bekken en baarmoeder onder de loep genomen. Een apart hoofdstuk is gewijd aan 'de Keyzerlyke Sneede'. Het boek eindigt met een verhandeling over het plaatsen van pessaria in geval van een descensus uteri c.q. vaginae. De verschillende liggingen van de foetus in utero zijn in een aantal afbeeldingen weergegeven en van een verklarende tekst voorzien. Hetzelfde geldt voor prenten die een beeld geven van de verschillende handgrepen en tangextracties. □

Literatuur

Houtzager HL. *Medicyns, Vroedwyfs en Chirurgyns. Amsterdam 1799.*

Lamens-van Malenstein MM. *Oefening en bespiegeling, het verloskundig onderwijs van M.S. du Pui te Leiden. Rotterdam 1997.*